

## ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА

**Оксана ШАРКЕВИЧ,**

методистка ресурсного центру  
підтримки інклюзивної освіти  
Чернігівського ОІППО імені К.Д.Ушинського



## ІНКЛЮЗІЯ В ОСВІТІ ЧЕРНІГІВЩИНИ В ЦИФРАХ ТА ФАКТАХ

Інклюзія (від англ. Inclusion – включення, залучення) – це процес збільшення ступеня участі всіх громадян до активного соціального життя. Це поняття інтегрувалось у всі сфери життя сучасного суспільства, адже акцентує на рівності та правах кожної людини. Так, зокрема інклюзивна освіта передбачає забезпечення можливостей для дітей з особливими освітніми потребами навчатись разом зі своїми однолітками в закладах освіти (незалежно від рівня освіти). Це сприяє не лише їхньому академічному розвитку, але й соціальній інтеграції та формуванню толерантного суспільства в цілому.

Україна активно працює над розвитком інклюзивного навчання. Удосконалюється нормативна база, що регулює ці питання; упроваджуються спеціальні програми підготовки педагогів; створюються інклюзивно-ресурсні центри; збільшується увага до адаптації навчальних програм для різних категорій здобувачів освіти тощо.

Інклюзія важлива не лише як спосіб адаптації учнів з особливими освітніми потребами до суспільства, а й як частина формування такого суспільства, що визнає та підтримує права кожної людини на якісну освіту та рівні можливості. Загалом, становлення інклюзивного навчання в закладах освіти триває вже більше 15 років у всіх громадах нашої держави.

Інклюзивне навчання на Чернігівщині вперше було організовано в Бобровицькій загальноосвітній школі № 1 у 2012 році. Перший клас з інклюзивним навчанням було відкрито для учня з порушенням опорно-рухового апарату, який пересувається на кріслі колісному.

В обласному центрі напрацьовувати досвід інклюзивного навчання почали з інтеграції в заклади загальної середньої освіти дітей із розладами аутистичного спектра. Так, перший у місті клас з інклюзивним навчанням було відкрито в Чернігівській загальноосвітній школі № 24 у 2013 році, а загалом по області функціонувало вже 26 інклюзивних класів. У 2014 році двері для школярів з особливими освітніми потребами відкрили ще вісім інклюзивних класів Чернігівських ЗЗСО № 10, 17, 18, 30 (2 класи) та 24 (3 класи). У 2015 році класи з інклюзивним навчанням були створені в закладах загальної середньої освіти у всіх районах області (на той час їх налічувалось 25).

Заклади дошкільної освіти Чернігівської області долучились до запровадження інклюзивного навчання дещо пізніше. Так, у дошкільному навчальному закладі № 52 міста Чернігів у 2014 році було запроваджено модель інклюзивної освіти, а групу з інклюзивним навчанням створено в 2015-му. Станом на 2017 рік в області функціонувало вже вісім груп з інклюзивним навчанням: у ДНЗ № 52 і № 37 міста Чернігова, у

Київському ДНЗ Чернігівського району, Городнянському ДНЗ № 4, Семенівському ДНЗ № 6 «Сонечко» та ДНЗ № 17 «Перлинка» в місті Ніжині. У цих закладах виховувалось 9 дітей з особливими освітніми потребами.

У 2017 році Чернігівська область долучилась до трирічного науково-педагогічного експерименту «Розвиток інклюзивного освітнього середовища», який розпочато Благодійним Фондом Порошенка за підтримки Міністерства освіти і науки України. Між Благодійним Фондом Порошенка та Чернігівським регіоном у квітні 2017 року підписано Меморандум про співпрацю з розвитку інклюзивного освітнього середовища.

У рамках реалізації Меморандуму було проведено навчальні тренінги для працівників обласної (районних та міських) психолого-медико-педагогічних консультацій, методистів відділу інтернатних закладів та інклюзивного навчання Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені К.Д. Ушинського. Також у рамках зазначеної програми у травні 2017 року директори із 60 загальноосвітніх навчальних закладів області, в яких у 2017-2018 навчальному році заплановано функціонування класів з інклюзивним навчанням, взяли участь у спеціалізованому тренінгу «Інклюзивна освіта – рівень самоосвіти нації. Досвід. Перспективи. Результати». Досвід участі закладів освіти Чернігівської області в цій програмі мав досить сильний вплив на розвиток мережі класів та груп з інклюзивним навчанням. Зокрема, на діаграмі нижче бачимо, як стрімко зросла кількість закладів загальної середньої освіти з інклюзивними класами саме після 2017 року.



Також спостерігалась суттєва динаміка збільшення чисельності учнів з особливими освітніми потребами в класах з інклюзивним навчанням. Її відображено на діаграмі нижче.



Постановою Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 року було затверджено Положення про інклюзивно-ресурсний центр. Цей документ визначив порядок та умови створення та розвитку мережі інклюзивно-ресурсних центрів (далі ІРЦ) – сучасних сервісних установ, діяльність яких спрямована на забезпечення права на освіту осіб з особливими освітніми потребами.

Чернігівщина активно долучилась до цього процесу. Так, громади області розпочали процес затвердження статутних документів для створення ІРЦ. Перший ІРЦ на Чернігівщині було створений у місті Мена 28 вересня 2017 року. У цьому ж році до мережі ІРЦ додалися «ІРЦ №1» міста Чернігова (01.11.2017), Ніжинський (06.12.2017), Новобілоуський (14.12.2017), Борзнянський (21.12.2017), Бахмацький (22.12.2017) та Ічнянський (22.12.2017) ІРЦ.

У 2018 році інклюзивно-ресурсні центри утворили Бобровицька (22.02.), Городнянська (05.04.), Прилуцька (23.04.), Вертіївська (27.06) та Носівська (14.12.) територіальні громади. Ріпкинська (28.03.), Талалаївська (06.06.) та Варвинська (18.07.) територіальні громади створили ІРЦ у 2019 році, а Новгород-Сіверська (08.12) – 2020 року.

У 2021 році, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами» № 765 від 21.07.2021 року, були внесені зміни до Положення про інклюзивно-ресурсний центр. Одним із ключових нововведень стала можливість створення філій інклюзивно-ресурсних центрів для розширення доступності послуг у громадах. У 2023 році було створено першу на Чернігівщині Козелецьку філію «ПОШУК» КУ «ІРЦ» Новобілоуської сільської ради.

З метою допомоги батькам, закладам освіти, керівникам та фахівцям інклюзивно-ресурсних центрів у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами, у травні 2019 року в роботу було запущено портал «Україна. Інклюзія. Система автоматизації роботи інклюзивно-ресурсних центрів». Однією з функцій порталу є створення та зберігання висновків про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку особи, індивідуальних програм розвитку та іншої документації. За даними порталу, протягом 2019-2025 років інклюзивно-ресурсні центри Чернігівської області провели більше 13 000 комплексних оцінок. Далі на діаграмі наведена динаміка чисельності проведених комплексних оцінок в розрізі років.



Наведена нижче діаграма відображає кількість дітей дошкільного та шкільного віку, які пройшли комплексну оцінку розвитку в розрізі років.



Одним із нововведень, яке було запроваджено в оновленому Положенні про інклюзивно-ресурсний центр, стало введення поняття «категорії труднощів». Згідно з цим документом, під цим терміном мають на увазі труднощі в навчанні, що впливають на процес здобуття освіти та рівень результатів навчання дітей відповідного року навчання у відповідному закладі освіти.

З 1 січня 2022 року інклюзивно-ресурсні центри почали визначати не лише наявність особливих освітніх потреб в осіб, які звернулися для проведення комплексної оцінки, а й категорію освітніх труднощів та рівень підтримки в освітньому процесі. Далі наводимо чисельність дітей за категоріями освітніх труднощів.



Національна стратегія створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2023 року серед проблем освітньої безбар'єрності визначає недостатню забезпеченість інклюзивно-ресурсних центрів та закладів освіти з інклюзивним навчанням кваліфікованими фахівцями. Адже далеко не у всіх педагогічних закладах вищої освіти є факультети та спеціальності, що готують достатню кількість таких фахівців.

У Чернігівській області навчання за спеціальністю «011 Освітні, педагогічні науки» спеціалізацією «Інклюзивна освіта. Корекційна педагогіка» можна пройти у Національному університеті «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка (з 2018 року) та отримати ступінь магістра.

З 2021 року спеціальність «Початкова освіта» з додатковою кваліфікацією «Асистент вчителя початкових класів з інклюзивним навчанням» можна отримати у Прилуцькому гуманітарно-педагогічному коледжі імені Івана Франка (ступінь бакалавра).

Одним із важливих чинників організації якісного навчання для дітей з особливими освітніми потребами є створення комплексного середовища у закладі освіти, що забезпечує рівний доступ і можливості для навчання всіх здобувачів освіти, створення медіатек, ресурсних кімнат та куточків.

Перші медіатеки та ресурсні кімнати були створені в закладах освіти міста Чернігова (ЗЗСО № 24, 30, 17, 18) у 2013-2014 роках. В області перша медіатека була облаштована в Корюківській ЗОШ № 4 у 2017 році. Зараз у закладах загальної середньої та дошкільної освіти, де є інклюзивні класи, функціонує 95 ресурсних кімнат, 25 медіатек, 15 сенсорних кімнат.

Як бачимо, незважаючи на виклики, інтеграція здобувачів освіти з особливими освітніми потребами в загальноосвітнє середовище успішно триває. Впровадження інклюзивності у всі сфери життя суспільства, у якому різноманітність сприймається як цінність, є невід'ємним етапом європейської інтеграції нашої держави.

#### Список використаних джерел:

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 року «Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр». URL : <https://surl.li/tcdzhy>
2. Дошкільна, загальна середня, професійно-технічна та вища освіта Чернігівщини в цифрах і фактах (2016-2017 н.р.). Збірник інформаційно-аналітичних матеріалів. URL : <https://surl.li/hgcmma>
3. Освіта Чернігівщини в цифрах та фактах (2020-2021). Збірник статистичних матеріалів. Чернігів. 2021. URL : <https://surl.li/oonami>
4. Освіта Чернігівщини в цифрах (2022-2023). Чернігів. 2023. URL : <https://surl.li/ccqgadkm>
5. Організація інклюзивного навчання. Сайт управління освіти і науки Чернігівської ОДА. URL : <https://surl.li/rjtdgv>
6. Гобанова Олена «На третій поверх Єгора заносять на руках» тижневик «Вісник Ч» № 18 (1617), 4 травня 2017 року. URL : <https://surl.li/zyppcz>
7. Інклюзивна політика. Урядовий портал. URL : <https://surl.li/imvgux>
8. У Чернігові Марина Порошенко презентувала проекти проект Школи «Бути Батьками» та «Арсенал ідей. Чернігів» URL : <https://surl.li/cbdoco>
9. Інклюзивна освіта – рівень сформованості нації. Сайт Управління освіти Чернігівської міської ради. URL : <https://surl.li/pzvirs>
10. Перша леді Марина Порошенко в Чернігові : «Нині вже нікого не дивує, коли особлива дитина вчиться разом з усіма». Сайт міста Чернігова. URL : <https://surl.li/hdmuut>
11. Фахівців інклюзивної освіти відтепер навчатимуть у Чернігові. Високий вал. URL : <https://val.ua/ru/site/100775>
12. Створення безбар'єрного простору. Сайт Управління освіти і науки Чернігівської обласної державної адміністрації. URL : <https://surl.li/gyfkfb>